

Recepcja twórczości Georgiego Gospodinowa w Polsce (2003—2020)

Reception of Georgi Gospodinov's Work in Poland (2003—2020)

Margreta Grigorova

<https://orcid.org/0000-0003-4416-371X>

ST. CYRIL AND ST. METHIDIUS UNIVERSITY OF VELIKO TARNOVO
m.grigorova@ts.uni-vt.bg

Andrzej Nowosad

<https://orcid.org/0000-0001-6090-7622>

JAGIELLONIAN UNIVERSITY IN KRAKÓW
a.nowosad@uj.edu.pl

Data zgłoszenia: 12.04.2021 r. | Data akceptacji: 26.03.2022 r.

ABSTRACT | Georgi Gospodinov is one of the most translated Bulgarian writers after 1989. Magda Pytlak points to the change in the reception of Bulgarian literature in Poland using two indicators of his success — literary awards and a renowned publishing house which published *The Physics of Sorrow* in 2018. The article presents the reception of Georgi Gospodinov's work in Poland in chronological order and takes into account various genres of Gospodinov's work (in the press, in anthologies, and as separate books), the role of his translators, the writer's public appearances and their press reception. One of the elements of his showcase in Poland is his friendship with Olga Tokarczuk, regarded as an aspiration for the Nobel Prize in Literature.

KEYWORDS | Georgi Gospodinov, recepcjon in Poland, Olga Tokarczuk, Magdalena Pytlak

Po podwójnej nagrodzie Angelusa za *Fizykę smutku* w 2019 roku (dla autora za utwór i dla Magdaleny Pytlak za jego tłumaczenie) Georgi Gospodinow staje się w Polsce coraz bardziej rozpoznawalnym pisarzem wśród bułgarskich autorów tworzących po 1989 roku. Magdalena Pytlak w tekście *Wypełnianie pola literackiego. O zmianie w recepcji literatury bułgarskiej w Polsce* zaznacza, że dotyczy to małego, ale znaczącego wzrostu wydań książkowych współczesnej bułgarskiej literatury (w 2018 roku wyszły trzy książki bułgarskich autorów, w tym dwie Gospodinowa)¹. Na podstawie przeprowadzonej analizy tłumaczka wskazuje, że na ten wzrost oddziałują renoma wydawnictwa (w tym wypadku Wydawnictwa Literackiego) oraz przyznana pisarzowi w 2016 roku Nagroda Literacka im. Jana Michalskiego, która poprzedziła, czy nawet sprowokowała wydanie polskiego przekładu *Fizyki smutku*².

Literatury małe, do których należy literatura bułgarska, muszą się mierzyć z wszystkimi trudnościami związanymi z przebicciem się na światowe rynki wydawnicze, o czym piszą choćby: Celina Juda³, Grażyna Szwat-Gyłybowa⁴, Andrzej Nowosad⁵ czy Kamen Rikev⁶. Z tego też powodu można uznać, że sukces Gospodinowa to nie tylko sukces osobisty autora, lecz także sukces literatury bułgarskiej.

Gospodinow od kilku lat jest obiektem uwagi polskich mediów, gdyż bywa w Polsce i bierze czynny udział w wydarzeniach literackich. Jednym z tematów jego medialnego wizerunku jest przyjaźń z Olgą Tokarczuk, podsycany zbieżnością czasową przyznania Literackiej Nagrody Nobla Tokarczuk i Literackiej Nagrody Europy Środkowej Angelus Gospodinowi. Można postawić hipotezę, że w świetle tej przyjaźni światowa ocena twórczości Tokarczuk może mieć wpływ na zwiększenie popularności utworów Gospodinowa. W mediach — w Polsce

- 1 M. Pytlak, 2020: *Wypełnianie pola literackiego. O zmianie w recepcji literatury bułgarskiej w Polsce*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 10, cz. 2, s. 25—34. Oprócz *Fizyki smutku* wydano w tymże roku *Koniec minotaurów*. Wiersze wybrane w przekładzie Kruma Krumowa i Seweriny Płaczkowej (Wydawnictwo Domu Literatury w Łodzi). Wydanie drugie poprawione tomu *Koniec minotaurów* wyszło na początku 2021 roku.
- 2 Pytlak zastosuje metodę opisu pola kulturowego Pierre’a Bourdieau.
- 3 C. Juda, 2009: *Rozrachunki po przełomie. Polskie przekłady z literatury bułgarskiej po 1989 r. Diagnozy i prognozy. Współczesność i tradycja*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 1, cz. 1, s. 15—28.
- 4 Г. Шват-Гълъбова, 2009: *Присъствието — отсъствието на българската литература в Полиа*. „Wiener Slavistisches Jahrbuch”, Bd. 55, s. 36.
- 5 A. Nowosad: *O poniżeniu i godności człowieka w prozie bułgarskiej okresu transformacji. W: Literatury słowiańskie po roku 1989 w dialogu z Europą i światem. Nowe zjawiska, tendencje, perspektywy*. T. 1: *Transformacja*. H. Janaszek-Ivaničková, red. Warszawa, Elipsa, s. 256—277.
- 6 К. Риков, 2020: *В търсене на новите български културни герои в чужбина*. „Български език и литература”, т. 62, бр. 6, s. 610—622.

i w Bułgarii — często wyrażana jest opinia, że Gospodinow dzięki Tokarczuk znalazł się w obszarze Nobla i w przyszłości może być godnym kandydatem do tej nagrody. Jest to oczywiście dość uproszczona wizja świata. Osiągnięcie wysokiej pozycji literackiej przez Tokarczuk, ale też i przez Gospodinowa to proces stopniowy, trwający wiele lat w obu krajach w warunkach transformacji ustrojowych. Jak długi jest to okres dla Gospodinowa w Polsce mogą świadczyć bibliografie przekładów literatury bułgarskiej publikowane regularnie w „Przekładach Literatur Słowiańskich”⁷.

Początki recepcji twórczości bułgarskiego pisarza w Polsce sięgają 2003 roku, kiedy to pojawiły się pierwsze jego publikacje w prasie literackiej i kulturalnej, a swoistą granicę stanowi rok 2007, gdy jego twórczość zaczęła być prezentowana w antologiach. W 2009 roku nakładem wydawnictwa Pogranicze w Sejnach wyszła pierwsza książka Gospodinowa w języku polskim — *Powieść naturalna (Естествен роман)* — w tłumaczeniu Marty Hożewskiej-Todorow.

W okresie od 2007 do 2013 roku wzmacniała się rola tekstów naukowych o twórczości Gospodinowa i można zaobserwować zmianę jakościową w jego portrecie recepcyjnym. W latach 2003—2013 zarówno cykle, jak i pojedyncze opowiadania oraz wiersze pisarza publikowano w polskiej prasie, czasopismach kulturalnych i literackich — najczęściej w ramach antologii i wydawniczych cykli tematycznych, prezentujących najważniejsze głosy twórcze w bułgarskiej literaturze po 1989 roku.

Warto zauważyć, że pierwsze pismo, które opublikowało teksty Gospodinowa w Polsce — kwartalnik kulturalny „Opcje” (powstały w 1993 roku) — ma w założeniach redakcyjnych „diagnozę najnowszych zjawisk kulturowych”. Numer drugi pisma poświęcono między innymi Bułgarii, a nazwisko Gospodinowa pojawiło się w gronie pisarzy publikujących po 1989 roku. Poza twórczością Gospodinowa polskiemu czytelnikowi przybliżono w tym numerze teksty takich młodych twórców bułgarskich, jak: Emil Andreev, Alek Popov, Boyko Lambovski czy Plamen Doynov, wyjątkiem od reguły zaś były utwory Borisa Hristova, reprezentującego starsze pokolenie twórców. Pierwszym opublikowanym w Polsce opowiadaniem Gospodinowa był *Człowiek o wielu imionach*. Pisarz wprowadza w nim bohatera Gaustina, który z biegiem czasu staje się coraz bardziej rozpoznawalny jako podróżnik w czasie i przestrzeni, swoiste *alter ego* autora. Perspektywa stawiająca Gospodinowa w gronie wiodących autorów nowoczesnych została zachowana w cyklach publikacji do 2013 roku.

7 W celu analizy recepcji korzystano z regularnych bibliografii przekładów, publikowanych na łamach „Przekładów Literatur Słowiańskich”: D. Gołek-Septeliewa, 2012, 2013, 2014a, 2014b, 2015, 2016, 2017, 2019, 2020; A. Wojnarowska, 2017. Pełen opis podano w bibliografii na końcu artykułu.

Do nazwisk współczesnych beletrystów, w otoczeniu których ukazywały się teksty autora *Fizyki smutku*, można dodać też nazwiska: Zdravki Eftimovej, Emilii Dvoryanovej, Viktora Paskova, Deyana Eneva.

Od 2003 do 2013 roku wiersze i opowiadania Gospodinowa pojawiały się w polskiej prasie literackiej rokrocznie (z wyjątkiem lat 2007 i 2012, lecz wtedy wychodziły w antologiach). Ukazywały się w coraz większej liczbie pism, takich jak: „Fraza” (2005), „Sławistyka Łódzka” (2004), „Portret” (2005), „Rita Baum” (2005), „Literatura na Świecie” (2006), „Migotania, Przejaśnienia” (2006), „Odra” (2008), „Aerterie” (2010), „Balkan United” (2013). Poszerzyło się też grono tłumaczy, których można podzielić na dwie grupy: konsekwentnie przekładających twórczość Gospodinowa (Marta Hożewska-Todorow, Hanna Karpińska, Magdalena Pytlak) oraz tłumaczy epizodycznych (Agata Kawecka, Maria Zalasa, Robert Wilczyk, Malwina Bednarek, Agnieszka Fortunia). Z grup tych wyłoniła się podgrupa tłumaczy młodych, często jeszcze studentów bądź najmłodszych absolwentów filologii bułgarskiej. Niektórzy z nich opublikowali swoje przekłady pod opieką redakcyjną w antologiach oraz na stronie internetowej Koła Naukowego Studentów Bułgarystyki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie⁸. Po 2011 roku do grupy tłumaczy dołączyła Magdalena Pytlak (*Inne historie*), a w roku 2018 — Krum Krumow i Sewerina Płaczkowa (*Koniec minotaurów*, 2018, 2021).

Warto podkreślić, że w tłumaczenie na język polski twórczości Gospodinowa zaangażowała się też znana tłumaczka literatury bułgarskiej Hanna Karpińska, a jej udział w recepcji prozy bułgarskiego pisarza w Polsce miał decydujące znaczenie w latach 2005—2007. Karpińska przetłumaczyła jedenaście opowiadań Gospodinowa, z czego dziesięć opublikowano w wymienionych pismach: „Rita Baum” (trzy opowiadania), „Literatura na Świecie” (sześć opowiadań), „Migotania, Przejaśnienia” (jedno opowiadanie), a jedno — w antologii *Ta sama Europa? Inna literatura? Współczesna proza europejska* (2010) wydanej przez Wydawnictwo Forma ze Szczecina. Tłumaczka przełożyła też sztukę Gospodinowa *D.J.*, zamieszczoną w antologii *Loty i powroty. Pięć współczesnych sztuk bułgarskich* (ze wstępem Karpińskiej i pod jej redakcją oraz z jej przekładami) wydanej przez Panga Pank w 2007 roku.

Wśród pierwszych trzech opowiadań Gospodinowa opublikowanych w piśmie „Rita Baum” była *Ślepa Wajsza*. Na podstawie tego tekstu zrealizowano film

8 Teksty Georgiego Gospodinowa można przeczytać też na stronie internetowej wspomnianego koła naukowego, w studenckim przekładzie Agnieszki Łukaszcuk (*O smaku nazw / Вкусът на имената*), Justyny Szewczuk (*Piwonie i niezapomnianki / Божури и незабравки*), Justyny Bancarzewskiej (*Stary człowiek i morze / Старецът и морето*). Zob. <http://slawistyka.blogspot.com/2009/01/przeklady.html> [dostęp: 20.10.2022].

w reżyserii Teodora Uszewa, nominowany do Nagrody Amerykańskiej Akademii Filmowej w kategorii krótkometrażowy film animowany (2017). Nominacja przyczyniła się do wzrostu zainteresowania twórczością samego Gospodinowa. Dwa lata później, w 2019 roku, Uzew stworzył film animowany na podstawie *Fizyki smutku*, który w 2020 roku otrzymał kanadyjską Państwową Nagrodę Québec „Irys”.

Wśród bułgarskich cykli publikacyjnych ukazujących się w prasie, a przedstawiających twórczość Gospodinowa należy wyróżnić tłumaczenia w miesięczniku „Literatura na Świecie” — ze względu na rangę czasopisma — dzięki którym literatura bułgarska została wpisana w panoramiczną koncepcję literatury światowej, programowej dla tegoż pisma.

Rok 2007 miał szczególne znaczenie w rozwoju recepcji twórczości Gospodinowa w Polsce. Ukazała się wówczas, w przekładzie Karpińskiej, wspomniana antologia współczesnego bułgarskiego dramatu pt. *Loty i powroty* oraz pierwsza książkowa antologia bułgarskiej prozy postnowoczesnej — *Człowiek o wielu imionach* — pod redakcją i w wyborze Galii Simeonowej-Konach, mieszkającej w Polsce slawistki z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu⁹. Obie publikacje odnotowano w artykule przeglądowym Celiney Judy z 2009 roku¹⁰. Tłumaczone po raz drugi opowiadanie Gospodinowa (przez Dorotę Szymon pod redakcją Galii Simeonowej-Konach) stało się koncepcyjnym znakiem „pierwszej antologii prozy bułgarskiej z przełomu XX i XXI wieku”¹¹.

Tytuł opowiadania Georgiego Gospodinowa *Człowiek o wielu imionach* może posłużyć za metaforę rozwoju bułgarskiej literatury po roku 1989. W ostatniej dekadzie dwudziestego wieku pojawiło się nowe pokolenie pisarzy, którzy zapoczątkowali znaczące przemiany w życiu literackim. Tendencje w najnowszej prozie bułgarskiej są różnorodne, często przeciwstawne i — podążając za Gaustinem, bohaterem wspomnianego utworu, możemy nazwać je różnymi imionami¹²

— pisze we wstępie do antologii Simeonova-Konach. Warto nadmienić, że miejsce Gospodinowa w bułgarskiej literaturze postmodernistycznej Simeonova-

9 G. Simeonova-Konach, idea, wybór, przedm., red., 2007: *Człowiek o wielu imionach. Antologia prozy bułgarskiej przełomu XX i XXI wieku*. Warszawa, Wydawnictwo Varsovia-Serdika.

10 C. Juda, 2009: *Rozrachunki po przełomie...*

11 G. Simeonova-Konach, 2013: *Polsko-bułgarska i bułgarsko-polska komunikacja kulturowa w kontekście zmian ustrojowych i globalizacji. Obecna, nieznana, nieodkryta*. „Postscriptum Polonistyczne”, nr 2 (12), s. 26.

12 G. Simeonova-Konach, 2007: *Przedmowa*. W: G. Simeonova-Konach, idea, wybór, przedm., red.: *Człowiek o wielu imionach...*, s. 5—18.

-Konach przedstawia obszernie w monografii *Postmodernizm. Przypadek bułgarski*¹³.

Trzecia antologia, w której pojawiły się utwory Gospodinowa, to *Podróż z nieznaną: 33 współczesne opowiadania bułgarskie* (2012), wydana przez Wydawnictwo Omnibus. W tomie opublikowano trzy opowiadania Gospodinowa: *Herbatka wiśniowa* (tłum. Agnieszka Łukaszczuk), *Made in the 80s* (tłum. Justyna Szewczuk) oraz *Stary człówek i morze* (tłum. Justyna Bancarzewska). Kamen Rikev zauważa, że „Pomysł antologii powstał w salach uniwersytetu, podczas studenckich seminariów o tłumaczeniach i redakcji współczesnych dzieł literackich pod kierownictwem Albeny Vachevej i Marioli Mostowskiej”¹⁴, a jej wydanie wskazuje na to, że „wśród krajów, które dziś wyglądają na najbardziej przychylnie współczesnej kulturze bułgarskiej, Polska zajmuje jedno z czołowych miejsc”¹⁵.

Bardzo wyraźny jest też wkład Marty Hożewskiej-Todorow, która jako tłumaczka Gospodinowa zadebiutowała cyklem czternastu wierszy w literacko-artystycznym czasopiśmie „Fraza” (2005, nr 1/2). Hożewska-Todorow jest przede wszystkim tłumaczką najnowszej poezji bułgarskiej, rzadziej tłumaczy prozę, wśród tych wyjątków znalazł się przekład *Powieści naturalnej* (2009, bułg. *Естествен роман*) — debiutanckiej powieści Gospodinowa, której fragmenty Hożewska-Todorow uprzednio opublikowała w miesięczniku Instytutu Książki i Ośrodka Kultury i Sztuki we Wrocławiu — „Odra” (2008, nr 2).

Promocja *Powieści naturalnej* odbiła się głośnie w Polsce. Decydująca była tu rola wydawnictwa Pogranicze i Bułgarskiego Instytutu Kultury w Warszawie (BIK) — gdy dyrektorem BIK była Mihaela Todorova — jeden ze współorganizatorów premiery powieści. Wydanie i twórczą biografię pisarza przedstawiła wówczas bułgarska polonistka Anelia Radomirowa, która osobiście zna Gospodinowa, a ponadto była wówczas lektorką języka bułgarskiego na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Na stronie BIK można przeczytać:

Podczas spotkania Georgi Gospodinow podzielił się z przybyłymi historią powstania *Powieści naturalnej* i zdradził niektóre sekrety swojej literackiej „kuchni”. Podkreślił, że publikacja jego utworu w języku polskim jest częścią

13 Г. Симеонова-Конах, 2011: *Постмодернизмът. Българският случай*. София, Издателство Факул.

14 К. Рикев, 2014: *Пътешествие без резервация*. „Език и литература”, бр. 1—2, s. 187 — tekst o książce: *Podróż z nieznaną. 33 współczesne opowiadania bułgarskie* (Rzeszów, Omnibus Press, 2012).

15 Ibidem.

cią odbywającego się procesu umacniania obecności bułgarskiej literatury w Polsce¹⁶.

Oprócz Warszawy promocja *Powieści naturalnej* odbyła się również w Krakowie (28 października 2009 roku), we Wrocławiu (29 października 2009 roku) i w Toruniu (30 października 2009 roku).

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na zainteresowanie Gospodinowem w Polsce w kluczowym dla nas okresie od 2004 do 2021 roku. Miarą tego zainteresowania może być liczba internetowych wyszukiwań wybranych haseł związanych z pisarzem, którą obrazuje otrzymany przez nas wykres z aplikacji Google Trends¹⁷. Wedle uzyskanych danych największe zainteresowanie Gospodinowem (przypomnijmy — w oparciu o wyszukiwania haseł w Internecie) przypadało w Polsce na lata 2007 i 2009. Z badań przeprowadzonych za pomocą Google Trends wynika także, że zainteresowanie internautów pisarzem utrzymywało się na wysokim poziomie do końca 2010 roku, po czym na trzy lata zanikło (do listopada 2013 roku) i ponownie odżyło w październiku i listopadzie 2014 roku. Zauważmy podobne fluktuacje w kolejnych latach: po zanikaniu zainteresowania następuje jego wzrost kolejno w kwietniu 2015 roku, czerwcu 2016 roku i w marcu 2017 roku. Stagnację po 2017 roku przerwały wydarzenia z listopada 2019 roku, kiedy Gospodinow otrzymał we Wrocławiu nagrodę Angelusa, a prasa zaczęła wiązać jego nazwisko z Olgą Tokarczuk, którą 19 października 2019 roku uhonorowano Literacką Nagrodą Nobla. Warto zwrócić uwagę, że zainteresowanie Gospodinowem nie dotyczy całej Polski, lecz jedynie dwóch ośrodków — Wrocławia, w którym przyznano nagrodę, i Warszawy, gdzie do promocji twórczości pisarza włączyły się: Bułgarski Instytut Kultury w 2009 roku i Wydawnictwo Literackie w 2019 roku.

Z Google Trends wynika ponadto, że wydanie *Powieści naturalnej* i jej promocja w Krakowie w 2009 roku miała decydujące znaczenie dla wzrostu

16 Bułgarski Instytut Kultury, 2009: *Premiera książki Georgi Gospodinowa pt. „Powieść naturalna”*. BIK, 12.10.2009. Dostępne w Internecie: <http://bikpolska.pl/2009/11/12/premiera-ksiazki-georgi-gospodinowa-pt-powiesc-naturalna-odbyla-sie-w-warszawie/> [dostęp: 20.10.2022].

17 Na potrzeby artykułu wykonaliśmy serię badań nad obecnością w sieci i w wyszukiwaniach internautów (za pomocą popularnej wyszukiwarki Google) twórczości Gospodinowa, a także nad działalnością i rozpoznawalnością jego tłumaczki. Użyliśmy w tym celu narzędzia Google Trends (<https://trends.google.pl/>). W pierwszej kolejności sprawdzaliśmy: liczbę i zakres geograficzny wyszukiwania w Internecie dla hasła „Georgi Gospodinow” w latach 2004—2021 (w tym z określeniem głównych podregionów); następnie — liczbę i zakres geograficzny wyszukiwania w Internecie dla hasła „Georgi Gospodinow” w porównaniu z hasłem „Magdalena Pytlak” w latach 2004—2021.

rozpoznawalności Magdaleny Pytlak w roli tłumaczki Gospodinowa. Prowadziła ona spotkanie z autorem i postanowiła w dłuższej perspektywie zająć się jego twórczością. Wyniki uzyskane z Google Trends wskazują, że nazwisko Magdaleny Pytlak nie leżało w sferze zainteresowań internautów, lecz od września 2014 roku do dziś niejako pokrywa się w wyszukiwaniach z nazwiskiem Gospodinowa. I w tym wypadku zainteresowanie internautów nie wychodzi poza Wrocław i Warszawę.

Pytlak wyłoniła się z grona tłumaczy w latach 2014 i 2015 nie tylko za sprawą przekładu dwóch książek Gospodinowa oraz jego libretta do *Space Opera*, lecz także z uwagi na postawę tłumaczki-literaturoznawczyni, która pracę translatorską łączy z nowoczesnymi koncepcjami w nauce o literaturze. Pytlak tłumaczone przez siebie teksty wzbogaca serią artykułów krytyczno-naukowych i publicystycznych na temat twórczości Gospodinowa. Bez wątplenia łączenie tłumaczenia z obserwacją krytyczno-analityczną i profesjonalizmem literaturoznawcy działa na korzyść przekładu i jego recepcji.

Pierwszy przekład Pytlak (*I inne historie*, 2011) powstał w ramach projektu Jany Genowej, mającego na celu wspieranie literatury bułgarskiej za granicą¹⁸. Książka cieszyła się już wówczas międzynarodowym uznaniem i była nominowana do Nagrody im. Franka O’Connora, a jedno z opowiadań znalazło się też w antologii *Best European Fiction 2010* pod redakcją Aleksandara Hemon, wydanej w prestiżowym wydawnictwie Dalkey Archive Press w Wielkiej Brytanii i USA¹⁹. Po ukazaniu się polskiego przekładu *I inne historie* znalazły się w finale Konkursu Literackiej Nagrody Europy Środkowej Angelus, poprzedzając tym samym sukces *Fizyki smutku*. Warto dodać, że do tej nagrody została nominowana również tłumaczona przez Pytlak powieść Milena Ruskowa *Wzniesienie* (wyd. pol. 2017, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego). Za tę translację tłumaczka dostała nagrodę „Literatury na Świecie”²⁰.

Kolejny przekład Pytlak to opowiadanie Gospodinowa *Człowiek o wielu imionach* — to już trzecie, po translacjach Kaweckiej i Szymon, tłumaczenie tego tekstu na język polski. W tomie *I inne historie* Pytlak zamieściła też nowe tłumaczenia opowiadań już wcześniej przełożonych przez Hannę Karpińską, jak: *Białe gacie historii* (*Белите гащи на историята*), *Piwonie i niezapominajki* (*Божури и незабравки*), *Gaustin* (*Гаустин*), *Vożonarodzeniowa dusza pewnego prosięcia* (*Коледната душа на едно прасе*), *Kristin, która tacha z pociągu*

18 Zob. M. Pytlak, 2018: *Wymyślanie kraju* [wywiad]. Rozm. przepr. M. Jakubowiak. Dwutygodnik.com, 11.2018. Dostępne w Internecie: <https://www.dwutygodnik.com/artukul/8100-wymyslanie-kraju.html> [dostęp: 20.10.2022].

19 A. Hemon, red., 2010: *Best European Fiction 2010*. London, Dalkey Archive Press.

20 K. Rikev, 2019: *Polska wersja „Wzniesienia” Milena Ruskowa*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 9, cz. 3, s. 17.

(Кристин, която маха от влака). Należy wziąć pod uwagę, że tłumaczka jest również profesjonalnym translatołogiem, badaczką polifonii w przekładzie, a o koncepcjach przekładu pisze w książce *Polifoniczność w przekładzie. O tym jak Bułgarzy i Polacy czytają „Biesy” Fiodora Dostojewskiego*²¹.

W artykule poświęconym książce *I inne historie*, opublikowanym w 2011 roku (w tym samym roku, w którym ukazała się publikacja), Pytlak przeprowadza analizę mistyfikacyjną biografii Gaustina. Zapoznaje czytelnika z tym bohaterem, dając klucz do zrozumienia hiperponowoczesnego podmiotu nomadycznego. Wskazuje, że Gaustin, który po raz pierwszy pojawia się w motcie wiersza Gospodinowa zamieszczonego w mistyfikacyjnej *Bułgarskiej chrestomatii* (*Българска хрестоматия*, 1998) jako tajemniczy myśliciel z XII wieku, wraca ponownie w tomie opowiadań *I inne historie*. Dziewięć utworów w nim zawartych „dotyczy pośrednio lub bezpośrednio podróžowania, a całość tworzy swego rodzaju dziennik podróży” podany w kontekście deromantyzacji nomadycznej podróży oraz gry z tożsamością nomada i jego pobytu w tzw. niemiejscach oraz labiryntowej bałkańskiej „geometryzacji Orientu”²².

W 2012 roku, wkrótce po wydaniu w Polsce *Fizyki smutku*, Gospodinow został zaproszony na Festiwal Conrada w Krakowie. Z tej okazji 28 października tegoż roku w Piwnicy pod Baranami odbyło się jego spotkanie z czytelnikami, które prowadziła tłumaczka Magdalena Pytlak. Październikowa wizyta pisarza zaowocowała powstaniem serii popularyzatorskich tekstów o jego twórczości: 14 października w krakowskim opiniotwórczym tygodniku katolickim „Tygodnik Powszechny” ukazał się tekst Pytlak pod tytułem *Niewidzialne kryzysy*²³, w którym tłumaczka przypomina, że

w 2010 r., podczas odczytu otwierającego Lipskie Targi Książki, Georgi Gospodinow był jednym z sześciu europejskich pisarzy poproszonych o wypowiedź na temat kryzysu literatury, na który odpowiedział: „Kryzys! Jaki kryzys?”. Pisarze „mogą, a nawet do pewnego stopnia powinni mówić o kryzysie, wypowiadać go, opisywać z własnego podwórka, próbować go zrozumieć, pogłaskać go, oswoić, odwarknąć mu, jeśli trzeba... Zmusić kryzys do mówienia”²⁴.

21 M. Pytlak, 2013a: *Polifoniczność w przekładzie. O tym jak Polacy i Bułgarzy czytają „Biesy” Fiodora Dostojewskiego*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

22 M. Pytlak, 2011: *Emigracje wyobrażone. Podmiot nomadyczny w „Писма до Гаустин” Georgiego Gospodinowa*. „Pamiętnik Słowiański”, R. 61, s. 112, 114–115.

23 *Niewidzialne kryzysy* (*Невидимите кризи*) to tytuł tomu esejów Gospodinowa oraz tytuł oddzielnego eseju (Г. Господинов, 2013: *Невидимите кризи*. Пловдив, Жанет 45).

24 M. Pytlak, 2012: *Niewidzialne kryzysy*. „Tygodnik Powszechny”, 14.10.2012. Dostępne w Internecie: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/niewidzialne-kryzysy-17417> [dostęp: 20.10.2022].

Pytlak nie tylko wprowadza odbiorcę w tekst *Fizyki smutku*, lecz także zwraca uwagę na nieprzerwany kontakt autora z Polską.

24 października 2012 roku Gospodinow udzielił Dariuszowi Bugalskiemu obszernego wywiadu dla Programu Trzeciego Polskiego Radia pod tytułem *Najważniejsze są małe historie*, w którym wyjaśnił kluczową dla swojej twórczości metaforę muchy. Podkreślił ponadto, że chce, aby jego historie były „ciepłe”; „istotne dla niego jest opowiadanie historii tych, którzy nie mają głosu czy swojego języka”, „chce mówić o rzeczach, na które nikt nie zwraca uwagi”. Zdaniem Gospodinowa „mucha jest dobrą metaforą dla małych rzeczy”²⁵. Warto dodać, że we wspomnianej audycji radiowej Pytlak wyjaśniła motyw muchy i przybliżyła zasady powieści fasetowej, odwołując się do teorii literatury²⁶.

Podsumowanie i ocenę recepcji dzieł Gospodinowa do roku 2013 na poziomie wydań książkowych odnajdujemy z kolei w artykule wieloletniej badaczki polsko-bułgarskiej recepcji literackiej Doroty Gołek-Sepetliewej, opublikowanym w liczącym się branżowym piśmie „Przekłady Literatur Słowiańskich”. Gołek-Sepetliewa nie tylko przedstawia imponującą serię książkowych publikacji Gospodinowa w kontekście całościowego przeglądu, lecz wskazuje wzrastającą światową popularność pisarza, „przychylnie recenzje i omówienia twórczości [...] w prestiżowych gazetach i czasopismach, jak: »New Yorker«, »New York Times«, »Guardian«, »The Times« czy »Frankfurter Allgemeine Zeitung«”. Badaczka konstatuje, że „kolejne książki Gospodinowa zyskują szerokie uznanie dzięki udanym eksperymentom autora w zakresie postmodernistycznej zabawy formą artystyczną”, wśród czynników oddziałujących na odbiór czytelnika wymienia „wielogłosowość i nielinearność na płaszczyźnie narracji, stylistyczny eklektyzm, intertekstualność, pastisz i parodię oraz wielokierunkowość warstwy znaczeniowej”²⁷.

Po 2013 roku można było dostrzec tendencję wzrostową publikacji książkowych Gospodinowa, ale zmniejszyła się liczba tłumaczeń w prasie literackiej. Na przykład w latach 2014—2017 brakowało zupełnie publikacji przekładów jego twórczości w czasopismach, co mogło świadczyć o tym, że portret recepcyjny monumentalizował się pod wpływem wzrastającej międzynarodowej

25 G. Gospodinow, 2012: *Najważniejsze są małe historie*. Rozm. przepr. D. Bugalski. Klub Trójki, Polskie Radio Program Trzeci, 24.10.2012, 21:10. Dostępne w Internecie: <https://www.polskieradio.pl/9/396/Artykul/710288,Autor-Powieści-naturalnej-w-Trojce> [dostęp: 20.10.2022].

26 „Mucha Gospodinowa to erudytką, która widzi, wie i rozumie często wiele więcej niż człowiek (»Człowiek posiada tylko jeden punkt widzenia, mucha zaś — tysiąc i jeden« — czytamy)”. M. Pytlak, 2015: *O podążaniu za muchą*. W: M.J. Stankiewicz, red.: *Program „Space Opery”*. Poznań, Teatr Wielki im. St. Moniuszki, s. 1—4.

27 D. Gołek-Sepetliewa, 2014b: *Przekłady książkowe bułgarsko-polskie i polsko-bułgarskie w latach 2007—2013*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 5, cz. 2, s. 27.

popularności *Gospodinowa* i tego, że jako twórca stawał się coraz bardziej rozpoznawalny, a jego idee i pisarstwo coraz bardziej intrygujące. W tej nowej fazie recepcji wzrósł też udział tekstów o samej twórczości *Gospodinowa* oraz wywiadów z pisarzem.

W odniesieniu do tego okresu warto podkreślić, że w 2014 roku ukazał się artykuł Anelii Radomirowej²⁸ o *Powieści naturalnej*, a poważnym recepcyjnym wydarzeniem w 2015 roku było napisane przez *Gospodinowa* i przetłumaczone przez Pytlak libretto do *Space Opera* skomponowanej przez Aleksandra Nowaka.

Libretto i polsko-bułgarska współpraca przy operze stały się tematem dwóch wywiadów prasowych — z kompozytorem²⁹ i z pisarzem³⁰ — które przeprowadziła Radomirowa, przy drugim z nich współpracując z Brygidą Pawłowską-Jądrzyk.

Młody kompozytor stwierdził, że był pod wrażeniem wywiadu z *Gospodinowem* wyemitowanego w radiowej Trójce podczas Festiwalu Conrada, zwłaszcza zaś „mozaikowości i wielowątkowości, z której niepostrzeżenie wyłania się sens”. Nowak odkrył bliskość tych poglądów z własnymi. Napisał e-mail do bułgarskiego pisarza z propozycją współpracy.

Radomirowa z kolei знаła dobrze pisarza jeszcze z lat 90. XX wieku, gdy jako studentka publikowała w bułgarskim tygodniku literackim „Literaturen Vestnik”³¹ pierwsze swoje przekłady literatury polskiej. Radomirowa w wywiadzie zaakcentowała zaprzyjaźnienie się *Gospodinowa* z Polską, mówiła o jego wizytach w różnych polskich miastach, o jego ciepłym stosunku do Warszawy.

W wypowiedziach dla rozmaitych mediów Magdalena Pytlak konsekwentnie łączy refleksję nad własną pracą przekładową z obserwacjami tendencji recepcyjnych dotyczących twórczości bułgarskiego pisarza oraz dyskursem literaturoznawczym. W artykule pod tytułem „Физика на мъгата” *Georgiego Gospodinowa — bułgarska tęsknota za powieścią?*, który poprzedził wydanie tłumaczenia *Fizyki smutku* (2011, polski przekład — 2018), pisze o tej powieści jako bułgarskim głosem w dyskursie o statusie gatunku literackiego i odpowiedzi na pytanie, czy dziś jest możliwa dysputa o literaturze, a jeśli tak, to w jakiej

28 A. Radomirowa, 2014: *Prywatne apokalipsy końca wieku: O „Powieści naturalnej” Georgiego Gospodinowa*. „Załącznik Kulturoznawczy”, nr 1, s. 350—368.

29 A. Nowak, 2015: *Opowieść kompozytora* [wywiad]. Rozm. przepr. A. Radomirowa. „Załącznik Kulturoznawczy”, nr 2, s. 350—358.

30 G. Gospodinow, 2015: *Pisarz ponad granicami* [wywiad]. Rozm. przepr. A. Radomirowa, A. Pawłowska-Jądrzyk. „Załącznik Kulturoznawczy”, nr 2, s. 332—342.

31 „Literaturen Vestnik” to „kluczowy bułgarski tygodnik literacki i kulturalny, który był zwiastunem i prekursorem nowych tendencji w literaturze bułgarskiej po 1989 roku”. Georgi Gospodinow jest redaktorem pisma (por. G. Gospodinow, 2015: *Pisarz ponad granicami...*, s. 333).

formie³²? Wskazuje na tęsknotę za gatunkiem powieściowym. Łącząc swoje refleksje nad powieścią z koncepcją Kazimierza Bartoszyńskiego o powieści jako mitologii społecznej, Pytlak konkluduje, że „powieść bułgarskiego pisarza i model jej odbioru stają się wyrazem tęsknoty za gatunkiem, pełną smutku opowieścią o człowieku, który wszedł w posiadanie wielu historii, ale nie jest już w stanie, albo też nie chce, scalić ich w jedną”³³.

Pytlak udzieliła też licznych wywiadów w prasie o swoich tłumaczeniach. W wywiadzie *Wymyślanie kraju* dla „Dwutygodnika” mówi, że przekłady współczesnej literatury bułgarskiej (w tym dzieł Gospodinowa) rozbudzają polskie zainteresowanie Bułgarią, jej historią i kulturą. Stawia po raz kolejny pytanie, co kryje się poza stereotypową dla Polaka wizytówką turystyczną Bułgarii; w jaki sposób mentalność jest zależna od historii i geografii; jak tłumaczy to bułgarska literatura. Porównuje pracę translatorską przy *Wzniesieniu Ruskova* i *Fizyce smutku* Gospodinowa³⁴. Według Google Trends *Fizyka smutku* cieszyła się dużym zainteresowaniem internautów, które geograficznie rozłożyło się już na cztery województwa: mazowieckie, dolnośląskie, śląskie i małopolskie³⁵. Obserwujemy zatem, jak obszar, na którym internauci wykazywali zaniepokojenie tą powieścią, powiększył się o kolejne dwa województwa (przyległe do dwóch pierwszych).

Po przyznaniu Angelusa Gospodinow i Pytlak udzielili wspólnie wywiadu dla telewizji TVN24. Pisarz opowiadał o obecnych w jego twórczości motywach Minotaura i labiryntu, z kolei tłumaczka znów zwróciła uwagę na długoletnią więź Gospodinowa z Polską oraz na potencjał literatury bułgarskiej³⁶, a temat ten po emisji w TVN24 podchwyciła „Gazeta Wyborcza”³⁷. Z Google Trends

32 M. Pytlak, 2013b: „Физика на тъгата” Георгиего Господинова — булгарска тѣскнота за повиециѣ?. „Studia Slavica”, t. 17, nr 2, s. 189—196.

33 Ibidem, s. 195.

34 M. Pytlak, 2018: *Wymyślanie kraju...*

35 Wykonaliśmy dalsze analizy za pomocą narzędzia Google Trends, obserwując liczbę i zakres geograficzny wyszukiwania w Internecie hasła „Fizyka smutku”. Wyniki badań prezentują się następująco (podajemy nazwę województwa i wartość wyszukiwań w okresie 1.01.2018—4.10.2021): małopolskie (100), dolnośląskie (61), mazowieckie (49), wielkopolskie (25), śląskie (21).

36 G. Gospodinow, M. Pytlak, 2019: „Kiedy zaczynałem pisać, miałem przed oczami wspomnienie z dzieciństwa”. Xieęgarnia, TVN24.pl, 2.11.2019, 18:47. Dostępne w Internecie: <https://tvn24.pl/kultura-i-styl/georgi-gospodinow-i-magdalena-pytlak-w-xieegarni-laureaci-angelusa-2019-o-powieci-fizyka-smutku-ra982421-2309953> [dostęp: 20.10.2022].

37 Kokoszkiwicz, 2019: *Nagroda literacka Angelus dla Gospodinowa, ale pod znakiem Nobla Tokarczuk*. Wyborcza.pl, Wrocław, 20.10.2019. Dostępne w Internecie: <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,25327477,angelus-2019-dla-georgija-gospodina-za-ksiazke-fizyka.html> [dostęp: 20.10.2022].

nie wynika jednak, by ogólnopolskie programy informacyjne przełożyły się na szerszą — przynajmniej w sensie geograficznym — recepcję.

Na mapie zainteresowania twórczością Gospodinowa nadal dominują miejsca, z którymi pisarz jest związany, lub te, w których uczestniczył w promocji swojej książki czy też dostał nagrodę.

Pytlak zauważa, że w ogóle w Polsce mało uwagi zwrócono na drugą książkę wydaną w tym samym czasie co *Fizyka smutku* — poetycki tom *Koniec minotaurów*, tłumaczony przez Kruma Krumowa i Sewerinę Płaczkową, opublikowany przez Łódzki Dom Kultury. Przyczynę tego tłumaczka widzi w „niemal butikowej” pozycji wydawnictwa³⁸. Wskazuje, że publikacja ma mały nakład, ale trzeba na nią zwrócić uwagę, bo tematycznie łączy się z *Fizyką smutku* przez postać Minotaura. Tom ten ma kluczowe miejsce w książkowych pozycjach Gospodinowa poety, chociaż leży w cieniu jego beletrystyki.

Brak zainteresowania *Końcem minotaurów* — na które w naszym przekonaniu utwór ten zasługuje — ilustrują kolejne analizy wyszukiwań internetowych przeprowadzone za pomocą Google Trends³⁹. Z uzyskanego przez nas wykresu wynika, że *Koniec minotaurów* nie wzbudził zainteresowania internautów, a tytułu nie wyszukiwano nawet w miejscu jego wydania — Łodzi. Zainteresowanie w sieci wskazuje w tym wypadku wartości zerowe, co rzuca się w oczy szczególnie w porównaniu ze sporą popularnością *Fizyki smutku*. Z analiz tych wynika zatem, że prestiż wydawnictwa i ranga promocji mają duże znaczenie w polu recepcji literatury w skali krajowej.

9 grudnia 2020 roku Gospodinow był gościem XVI Festiwalu Puls Literatury w Łodzi, w którym brał udział w formie online (ze względu na ograniczenia wynikłe z pandemii COVID-19). Spotkanie z autorem poprowadzili pisarz i krytyk literacki Maciej Robert, redaktor poetyckiego tomu *Koniec minotaurów*, oraz Krum Krumow, jeden z tłumaczy tegoż zbioru. Rozmowa dotyczyła między innymi przekładu wspomnianego tomu poetyckiego, nad którym pracował Krumow. Tłumacz opowiedział długą historię tworzenia tego zbioru (dobór trwał około 7 lat). Zdaniem Krumowa to właśnie poezja daje odpowiedź na pytanie: „Skąd się wziął Georgi Gospodinow?” — z poezji, wszak nie należy zapominać, że jest on wspaniałym poetą⁴⁰.

38 M. Pytlak, 2020: *Wypełnianie pola literackiego...*, s. 27.

39 Zbadano liczbę i zakres geograficzny wyszukiwania w Internecie hasła „Fizyka smutku” w porównaniu z hasłem „Koniec minotaurów” w okresie 1.01.2019— 4.10.2021.

40 Zob. G. Gospodinow, 2020: *Spotkanie z Georgim Gospodinowem*. Rozm. przez M. Robert. K. Krumow, tłum. Festiwal Puls Literatury w Łodzi, 9.12.2020. Dostępne w Internecie: <https://www.facebook.com/FestiwalPulsLiteratury/videos/1649094058608539/> [dostęp: 20.10.2022].

W trakcie tego spotkania oraz na stronie internetowej festiwalu odżyła ponownie często opowiadana i komentowana przez Gospodinowa historia przyjaźni z Olgą Tokarczuk. Dwudziestoletnia przyjaźń z noblistką, rozpoczęta na Międzynarodowym Festiwalu Opowiadania w Berlinie⁴¹, zdaje się istotnie wpływać na polską recepcję Gospodinowa, podobnie zresztą jak na recepcję twórczości Tokarczuk w Bułgarii⁴².

Podczas rozmowy Gospodinow podkreślił, że ta przyjaźń jest dla niego bardzo ważna, a sama Tokarczuk „dodaje mu skrzydeł”. Stwierdzenia te popierał licznymi anegdotami: opowiedział, jak Tokarczuk przedstawiała kiedyś jego *Powieść naturalną*, a także jak 15 lat temu założyli się o to, kto z nich pierwszy dostanie Nobla, co skwitował: „Ja wygrałem zakład, a ona wygrała Nobla”. „Krytycy literaccy od kilku lat twierdzą zgodnie, że Georgi Gospodinow może otrzymać literacką Nagrodę Nobla” — czytamy w komentarzach internautów do wydarzenia publikowanych na Facebooku⁴³. „To dobry przyjaciel Olgi Tokarczuk — pisze z kolei w »Gazecie Wyborczej« Izabella Adamczewska. — Rzekomo Tokarczuk i Gospodinow zakładali się w żartach, kto z nich pierwszy dostanie Nobla. Jak wiemy, wygrała Olga, ale Gospodinow też zostanie doceniony i wtedy dołączy do kolekcji noblistów, których gościliśmy w »Pulsie« [oprócz Tokarczuk była też Herta Müller — A.N.]”⁴⁴. Na okładkach polskich

41 O historii przyjaźni z Tokarczuk Gospodinow opowiada wielokrotnie (Г. Господинов, С. Чолева, В. Люцканова, 2019: *Нобел за Олга Токарчук*, „Култура”, 18.10.2019. Dostępne w Internecie: <http://kweekly.bg/publication/4993> [dostęp: 10.12.2020]). W wywiadzie Radomirowej z 2015 roku podkreśla: „Mam tu przyjaciół, którzy podsycają we mnie pragnienie, aby dalej pisać. Należy do nich między innymi Olga Tokarczuk”. Uznanie przyjaźni spotykamy też ze strony Tokarczuk, która określa Gospodinowa jako najbliższego jej zagranicznego pisarza. Zob. O. Tokarczuk, 2019: *Conrad Festiwal 2019* [spotkanie z Olgą Tokarczuk]. Rozm. przepr. M.P. Markowski. KBF, 28.10.2019. Dostępne w Internecie: https://www.youtube.com/watch?v=plAETYPZL_0 [dostęp: 20.10.2022]).

42 O bułgarskiej recepcji twórczości Olgi Tokarczuk zob.: D. Gołek-Septeliewa, 2020: *Recepcja twórczości Olgi Tokarczuk w Bułgarii*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 10, cz. 2, s. 47—58; M. Grigorova, 2020: *Głos Olgi Tokarczuk w Bułgarii, czyli jak odnaleźć zgubioną duszę*. „Postscriptum Polonistyczne”, nr 25 (1), s. 163—173. Dostępne w Internecie: https://doi.org/10.31261/PS_P.2020.25.12 [dostęp: 20.10.2022].

43 Zob. komentarze do spotkania (w ramach XIV Festiwalu Puls Literatury) z Georgim Gospodinowem dostępne na: <https://www.facebook.com/events/407079977325024/> [dostęp: 20.10.2022]; <https://proanima.pl/wydarzenia/spotkanie-z-georgim-gospodinowem/> [dostęp: 20.10.2022].

44 I. Adamczewska, 2020: *Tyrmand, Huelle, Żulczyk i Hłasko. Puls Literatury w Internecie*. Wyborcza.pl, Łódź, 4.12.2020. Dostępne w Internecie: <https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,26561950,tyrmand-huelle-zulczyk-i-hlasko-puls-literatury-w-internecie.html> [dostęp: 20.10.2022].

wydań *Powieści naturalnej* i *Fizyki smutku* widnieją noty autorstwa Tokarczuk. O przyjaźni między pisarzami wiele się mówi.

W trudniej sytuacji pandemicznej w 2020 roku Gospodinow był obecny w toczącym się w Polsce życiu kulturalnym, często w kontekście międzynarodowym. Pojawił się jako uczestnik w czwartej edycji Festiwalu Fabuły w Poznaniu (17—21 listopada 2021 roku)⁴⁵, gdzie *Fizykę smutku* omawiały Julita Semrau w *Starzeniu się empaty*⁴⁶ i Antonina Tosiek w *Strategiach oporu*⁴⁷. Pierwsza zaakcentowała mit o Minotaurze i labirynty Gospodinowa, „przeskoki między mitem i bułgarską rzeczywistością”, motyw braku wyjścia. Druga skoncentrowała się na reakcji oporu wobec rzeczywistości, na którą narrator się nie godzi.

Podczas gdy uczestnicy festiwalu komentowali *Fizykę smutku*, w pierwszej połowie 2020 roku bohater „o wielu imionach” — Gaustin — przeniósł się do nowej książki — *Времеубежище* [Czasochron], jeszcze niewydanej w języku polskim. Tu po raz kolejny spotykamy *alter ego* autora — rzezonego Gaustina, który buduje kliniki dla chorych na amnezję. Można w nich żyć w wybranej warstwie równoległego czasu. Pamięć i życie w pamięci wspólnej dla całej ludzkości — to jeden z ulubionych motywów Gospodinowa. Musimy zastanawiać się dobrze nad konsekwencjami każdego indywidualnego wyboru dla losów świata. Każda terażniejszość zawsze zawiera bowiem jakiś koszt alternatywny, czyli wybierając jedno, tracimy coś innego. Ważne, żeby nasze wybory były racjonalne i pozytywne nie tylko dla nas samych, lecz także dla całej ludzkości.

Podsumowanie

Bułgarska literatura wciąż oczekuje swojego Nobla. Niezależnie od krytycznych refleksji na temat tej nagrody jest ona nadal decydującym czynnikiem światowego uznania i popularności pisarza. Warto zauważyć, że Georgi Gospodinow został wysoko oceniony przez członków jury Angelusa: Krzysztofa Vargę i Urszulę Glensk, która porównała *Fizykę smutku* do arcydzieła Gabriela Garcii Marqueza, mówiąc: „To jest bułgarskie *Sto lat samotności*. Tak brzmi wielka literatura”. Zainteresowanie *Fizyką smutku* było w Polsce tak duże, że w 2021 roku ukazało się drugie wydanie powieści.

45 M. Jaworski, 2020, *Wstęp*. W: *Festiwal Fabuły, 17—21.11.2020* [książka festiwalowa]. Poznań, Centrum Kultury Zamek, s. 6.

46 J. Semrau, 2020: *Starzenie się empaty*. W: *Festiwal Fabuły...*, s. 111—114.

47 A. Tosiek, 2020: *Strategie oporu*. W: *Festiwal Fabuły...*, s. 120—124.

Polska recepcja twórczości Gospodinowa jest szeroka i wciąż się rozwija, przyczyniając się do wzrostu popularności pisarza w innych krajach. Ważną rolę w odbiorze twórczości Gospodinowa przez polską publiczność odgrywa ją jego przyjaźń z Olgą Tokarczuk, a także nagrody dla tłumaczy jego dzieł, akcje promocyjne książek, ranga wydawnictw oraz postawa otwartości autora i tłumaczy na media i Internet. Sam fakt zaś, że twórczość Gospodinowa cieszy się zainteresowaniem polskiej literatury, która zdobyła już pięć Literackich Nagród Nobla, zdaje się mieć w tym wypadku niemałe znaczenie. Z pewnością jednak nie należy tego przeceniać. Nadmienmy na koniec, że w lutym 2021 roku Gospodinow otrzymał również kolejną nagrodę — Uznamską Nagrodę Literacką (Usedom Literature Prize), której jury przewodniczyła Olga Tokarczuk.

Literatura

- Adamczewska I., 2020: *Tyrmand, Huelle, Żulczyk i Hłasko. Puls Literatury w internecie*. Wyborcza.pl, Łódź, 4.12.2020. Dostępne w Internecie: <https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,26561950,tyrmand-huelle-zulczyk-i-hlasko-puls-literatury-w-internecie.html> [dostęp: 20.10.2022].
- Bułgarski Instytut Kultury, 2009: *Premiera książki Georgi Gospodinowa pt. „Powieść naturalna”*. BIK, 12.10.2009. Dostępne w Internecie: <http://bikpolska.pl/2009/11/12/premiera-ksiazki-georgi-gospodinowa-pt-powieść-naturalna-odbyła-sie-w-warszawie/> [dostęp: 20.10.2022].
- Glensk U., 2019: [Wypowiedź]. W: *Georgi Gospodinow laureatem Literackiej Nagrody Europy Środkowej Angelus 2019*. BookLips, 20.10.2019. Dostępne w Internecie: <https://booklips.pl/newsy/georgi-gospodinow-laureatem-literackiej-nagrody-europy-srodkowej-angelus-2019/> [dostęp: 20.10.2022].
- Gołek-Sepetliewa D., 2012: *Bibliografia przekładów literatury bułgarskiej w Polsce w latach 1990—2006*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 3, s. 11—32.
- Gołek-Sepetliewa D., 2013: *Bibliografia przekładów literatury bułgarskiej w Polsce w 2013 roku*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 5, cz. 2, s. 21.
- Gołek-Sepetliewa D., 2014a: *Bibliografia przekładów literatury bułgarskiej w Polsce w latach 2007—2012*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 4, cz. 2, s. 13—26.
- Gołek-Sepetliewa D., 2014b: *Przekłady książkowe bułgarsko-polskie i polsko-bułgarskie w latach 2007—2013*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 5, cz. 2, s. 27—38.
- Gołek-Sepetliewa D., 2015: *Bibliografia przekładów literatury bułgarskiej w Polsce w 2014 roku*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 6, cz. 2, s. 9—13.

- Gołek-Sepetliewa D., 2016: *Bibliografia przekładów literatury bułgarskiej w Polsce w 2015 roku*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 7, cz. 2, s. 9—10.
- Gołek-Sepetliewa D., 2017: *Bibliografia przekładów literatury bułgarskiej w Polsce w 2016 roku*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 8, cz. 2, s. 11—14.
- Gołek-Sepetliewa D., 2019: *Bibliografia przekładów literatury bułgarskiej w Polsce w 2017 roku*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 9, cz. 3, s. 13—15.
- Gołek-Sepetliewa D., 2020: *Recepcja twórczości Olgi Tokarczuk w Bułgarii*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 10, cz. 2, s. 47—58.
- Gospodinow G., 2009: *Powieść naturalna*. M. Hożewska-Todorow, tłum. Sejny, Wydawnictwo Pogranicze.
- Gospodinow G., 2011: *I inne historie*. M. Pytlak, tłum. Sejny, Wydawnictwo Pogranicze.
- Gospodinow G., 2012: *Najważniejsze są małe historie*. Rozm. przepr. D. Bugalski. Klub Trójki, Polskie Radio Program Trzeci, 24.10.2012, 21:10. Dostępne w Internecie: <https://www.polskieradio.pl/9/396/Artykul/710288,Autor-Powiesci-naturalnej-w-Trojce> [dostęp: 20.10.2022].
- Gospodinow G., 2015: *Pisarz ponad granicami* [wywiad]. Rozm. przepr. A. Radomirowa, B. Pawłowska-Jądrzyk. „Załącznik Kulturoznawczy”, nr 2, s. 332—342.
- Gospodinow G., 2018: *Fizyka smutku*. M. Pytlak, tłum. Warszawa, Wydawnictwo Literackie.
- Gospodinow G., 2018, 2020: *Koniec minotaurów. Wiersze wybrane* (tytuł oryginalny: *Избрани стихотворения*). S. Płaczkowa, K. Krumow, tłum. Łódź, Wydawnictwo Dom Literatury w Łodzi.
- Gospodinow G., 2020: *Spotkanie z Georgim Gospodinowem*. Rozm. przepr. M. Robert. K. Krumow, tłum. Festiwal Puls Literatury w Łodzi, 9.12.2020. Dostępne w Internecie: <https://www.facebook.com/FestiwalPulsLiteratury/videos/1649094058608539/> [dostęp: 20.10.2022].
- Gospodinow G., Pytlak M., 2019: „*Kiedy zaczynałem pisać, miałem przed oczami wspomnienie z dzieciństwa*”. Xiegarnia, TVN24.pl, 2.11.2019, 18:47. Dostępne w Internecie: <https://tvn24.pl/kultura-i-styl/georgi-gospodinow-i-magdalena-pytlak-w-xiegarni-laureaci-angelusa-2019-o-powiesci-fizyka-smutku-ra982421-2309953> [dostęp: 20.10.2020].
- Grigorova M., 2020: *Głos Olgi Tokarczuk w Bułgarii, czyli jak odnaleźć zgubioną duszę*. „Postscriptum Polonistyczne”, nr 25 (1), s. 163—173.
- Hemon A., ed., 2010: *Best European Fiction 2010*. London, Dalkey Archive Press.
- Jaworski M., 2020: *Wstęp*. W: *Festiwal Fabuły, 17—21.11.2020* [książka festiwalowa]. Poznań, Centrum Kultury Zamek.
- Juda C., 2009: *Rozrachunki po przełomie. Polskie przekłady z literatury bułgarskiej po 1989 r. Diagnozy i prognozy. Współczesność i tradycja*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 1, cz. 1, s. 15—28.

- Kokoszkiwicz M., 2019: *Nagroda literacka Angelus dla Gospodinowa, ale pod znakiem Nobla Tokarczuk*. Wyborcza.pl, Wrocław, 20.10.2019. Dostępne w Internecie: <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,25327477,angelus-2019-dla-georgija-gospodinowa-za-ksiazke-fizyka.html> [dostęp: 20.10.2022].
- Nowak A., 2015: *Opowieść kompozytora* [wywiad]. Rozm. przepr. A. Radomirowa. „Załącznik Kulturoznawczy”, nr 2, s. 350—358.
- Nowosad A., 2005: *O poniżeniu i godności człowieka w prozie bułgarskiej okresu transformacji*. W: *Literatury słowiańskie po roku 1989 w dialogu z Europą i światem. Nowe zjawiska, tendencje, perspektywy*. T. 1: *Transformacja*. H. Janaszek-Ivaničková, red. Warszawa, Elipsa, s. 256—277.
- Mostowska M., Biskup B., red., 2012: *Podróż z nieznaną. 33 współczesne opowiadania bułgarskie*. Rzeszów, Omnibus Press.
- Pytlak M., 2011: *Emigracje wyobrażone. Podmiot nomadyczny w „Писма до Гайцмун” Georgiego Gospodinowa*. „Pamiętnik Słowiański”, R. 61, s. 107—126.
- Pytlak M., 2012: *Niewidzialne kryzysy*. „Tygodnik Powszechny”, 14.10.2012. Dostępne w Internecie: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/niewidzialne-kryzysy-17417> [dostęp: 20.10.2022].
- Pytlak M., 2013a: *Polifoniczność w przekładzie. O tym jak Polacy i Bułgarzy czytają „Biesy” Fiodora Dostojewskiego*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Pytlak M., 2013b: „Физика на тъгата” Georgiego Gospodinowa — bułgarska tęsknota za powieścią? „Studia Slavica”, t. 17, nr 2, s. 189—196.
- Pytlak M., 2015: *O podążaniu za muchą*. W: M.J. Stankiewicz, red.: *Program „Space Opery”*. Poznań, Teatr Wielki im. St. Moniuszki, s. 1—4.
- Pytlak M., 2018: *Wymyślanie kraju* [wywiad]. Rozm. przepr. M. Jakubowiak. Dwutygodnik.com, 11.2018. Dostępne w Internecie: <https://www.dwutygodnik.com/arttykul/8100-wymyslanie-kraju.html> [dostęp: 20.10.2022].
- Pytlak M., 2020: *Wypełnianie pola literackiego. O zmianie w recepcji literatury bułgarskiej w Polsce*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 10, cz. 2, s. 25—34.
- Radomirowa A., 2014: *Prywatne apokalipsy końca wieku: O „Powieści naturalnej” Georgiego Gospodinowa*. „Załącznik Kulturoznawczy”, nr 1, s. 350—368.
- Rikev K., 2019: *Polska wersja „Wzniesienia” Milena Ruskowa*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 9, cz. 3, s. 17—26.
- Semrau J., 2020: *Starzenie się empaty*. W: *Festiwal Fabuły, 17—21.11.2020* [książka festiwalowa]. Poznań, Centrum Kultury Zamek, s. 111—115.
- Simeonova-Konach G., 2007: *Przedmowa*. W: G. Simeonova-Konach, idea, wybór, przedm., red.: *Człowiek o wielu imionach. Antologia prozy bułgarskiej przełomu XX i XXI wieku*. Warszawa, Wydawnictwo Varsovia-Serdika, s. 5—18.

- Simeonova-Konach G., 2013: *Polsko-bułgarska i bułgarsko-polska komunikacja kulturowa w kontekście zmian ustrojowych i globalizacji. Obecna, nieznaną, nieodkryta*. „Postscriptum Polonistyczne”, nr 2 (12), s. 19—30.
- Tokarczuk O., 2019: *Conrad Festiwal 2019* [spotkanie z Olgą Tokarczuk]. Rozm. przepr. M.P. Markowski. KBF, 28.10.2019. Dostępne w Internecie: https://www.youtube.com/watch?v=plAETYPZL_0 [dostęp: 20.10.2022].
- Tosiek A., 2020: *Strategie oporu. W: Festiwal Fabuły, 17—21.11.2020* [książka festiwalowa]. Poznań, Centrum Kultury Zamek, s. 120—124.
- Varga K., 2019: *Co Polaków łączy z Bułgarami. Powie wam to Gospodinow. Jego „Fizykę smutku” czyta się na jednym oddechu*. Wyborcza.pl. Książki, 19.02.2019. Dostępne w Internecie: <https://wyborcza.pl/ksiazki/7,154165,24454648,wschodni-spleen-czyli-nasz-przedstawiam-wam-wielkiego-bulgara.html> [dostęp: 20.10.2022].
- Wojnarowska A., 2017: *Przekłady bułgarsko-polskie i polsko-bułgarskie*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 8, cz. 2, s. 11—14.
- Господинов Г., 2020а: *Времеубежище*. Пловдив, Жанет-45.
- Господинов Г., Чолева С., Люцканова В., 2019: *Нобел за Олга Токарчук, „Култура”*, 18.10.2019. Dostępne w Internecie: <http://kweekly.bg/publication/4993> [dostęp: 10.12.2020].
- Игов С., 2013: *Българският Нобелов синдром. W: Нобеловата награда за литература — мост между културите*. Велико Търново, Издателство Ивис, s. 60—68.
- Личева А., 2019: *Световен ли е „Нобел“?* София, Издателство Колибри.
- Риков К., 2014: *Пътешествие без резервация*. „Език и литература”, бр. 1—2, s. 187.
- Симеонова Конах Г., 2011: *Постмодернизмът. Българският случай*. София, Издателство Факел.
- Шват-Гълъбова Г., 2009: *Присъствието — отсъствието на българската литература в Полша*. „Wiener Slavistisches Jahrbuch”, Bd. 55, s. 36.

Маргрета Григорова, Анджей Новосад

Рецепция на творчеството на Георги Господинов в Полша (2013—2020)

РЕЗЮМЕ | Георги Господинов е един от най-често превежданите български писатели след 1989 г. Рецепцията му в Полша бележи успех, който според неговата преводачка и изследователка Магда Питляк показва промяна в полската рецепция на българската литература. Два от посочените показатели на успеха са литературните награди и реномираното издателство, в което излиза “Физика на тъгата” през 2018 г. Настоящата статия проследява в хронологичен ред развоя на полската рецепция на

творчеството на Георги Господинов, като взема под внимание различните видове публикации на творчеството на Господинов (в пресата, в антологии и в книжни издания), ролята на преводачите и интерпретаторите, на срещите с писателя и медийните отражения. Един от елементите в неговата визитна картичка е приятелството с Олга Токарчук, този факт се коментира в контекста на възможността авторът да получи Нобелова награда за литература.

КЛЮЧОВИ ДУМИ | Георги Господинов, рецепция в Полша, Олга Токарчук, Магдалена Питляк

Margreta Grigorova, Andrzej Nowosad

Recepcja twórczości Georgiego Gospodinowa w Polsce (2003—2020)

STRESZCZENIE | Georgi Gospodinow to jeden z najczęściej tłumaczonych pisarzy bułgarskich po 1989 roku. Magdalena Pytlak wskazuje zmianę w polskiej recepcji literatury bułgarskiej poprzez dwa wskaźniki sukcesu, jaki odniósł Gospodinow — nagrody literackie i renomowane wydawnictwo, w którym w 2018 roku wyszła *Fizyka smutku*. W artykule przedstawiono recepcję twórczości Georgiego Gospodinowa w Polsce w ujęciu chronologicznym. Wzięto pod uwagę różne gatunki jego twórczości (publikowane w prasie, w antologiach i wydania książkowe), rolę tłumaczy, spotkania autorskie z pisarzem, ich odzwierciedlenie w prasie. Jednym z elementów wizerunku Gospodinowa w Polsce jest jego przyjaźń z Olgą Tokarczuk, fakt ten komentowany jest w kontekście możliwości otrzymania przez autora Literackiej Nagrody Nobla.

SŁOWA KLUCZOWE | Georgi Gospodinow, recepcja w Polsce, Olga Tokarczuk, Magdalena Pytlak

MARGRETA GRIGOROVA | prof. dr hab. w Katedrze Sławistyki Uniwersytetu im. św. Cyryla i św. Metodego w Wielkim Tyrnowie (Bułgaria). Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół twórczości Josepha Conrada, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Ryszarda Kapuścińskiego, Olgi Tokarczuk; a także wokół tematyki herezji we współczesnej literaturze polskiej oraz relacji literatura — sztuka. Inny obszar jej zainteresowań badawczych dotyczy recepcji literatury polskiej w Bułgarii i bułgarskiej w Polsce oraz polsko-bułgarskich relacji historyczno-kulturowych i literackich. Autorka książek: *Хоризонти и пътища на полската идентичност (Horyzonty i drogi polskiej tożsamości, 2002)*, *Литературни посвещения. Ритуални зони на словото в полската литература (Rytualne strefy słowa w literaturze polskiej, 2004)*, *Джоузеф Конрад Коженьовски. Творецът като мореплавател (Joseph Conrad Korzeniowski. Twórca jako żeglarz, 2011)*, *Очите на словото (Oczyta słowa, 2015)*. Tłumaczka literatury polskiej na język bułgarski. Przełożyła między innymi: Czesława Miłosza *Rodzinną Europę* (2012, wraz z Mirą Kostową), Marka Bieńczyka *Książkę twarzy* (2015) i Władysława Szpilmana *Pianistę. Wspomnienia*

warszawskie 1939—1945 (2019). Członkini Polskiego Towarzystwa Conradystów oraz Międzynarodowego Stowarzyszenia Polonistów. Wyróżniona odznaką honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej” (2014), Nagrodą Polonicum Uniwersytetu Warszawskiego (2018) oraz Złotym Krzyżem Zasługi (2019).

ANDRZEJ NOWOSAD | dr hab., adiunkt w Instytucie Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego; slawista, politolog i ekonomista. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół szeroko pojętej transformacji społecznej, kulturowej, politycznej, gospodarczej, medialnej i literackiej w państwach Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej, a szczególnie w Bułgarii i Turcji. Pisze i publikuje w języku polskim, rosyjskim, bułgarskim, angielskim i tureckim. Autor książek, między innymi: *Władza i media w Bułgarii* (2008), *Zróżnicowanie rozwoju współczesnej Europy* (2016, z Rafałem Wisłą), *Economic Transformation in Poland and Ukraine National and Regional Perspectives* (2020, z Rafałem Wisłą). Tłumacz bułgarskiej literatury naukowej i pięknej. Wyróżniony między innymi: dyplomem uznania „Pńochetna gramota” od Narodowego Muzeum Literatury Republiki Bułgarii (2007), uznaniową kartą stałego pobytu w Republice Bułgarii na wniosek Ministra Kultury Republiki Bułgarii (2006), Medalem Tysiąclecia „Car Simeon”, „Złoty Wiek” Republiki Bułgarii (2005), dyplomem uznania Ministerstwa Kultury Republiki Bułgarii (2005), dyplomem uznania Dziekana Wydziału Historycznego Uniwersytetu im. św. Cyryla i św. Metodego w Wielkim Tyrnowie w Bułgarii (2003).